

## Research Paper

# Explaining the relationship between Khums and government taxes and the impact of Khums on tax system reform with an emphasis on developing social justice

Behrouz Begvand<sup>1</sup>, Marzieh Pilevar<sup>\*2</sup>, Ali Taheri<sup>3</sup>

1. PhD student in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran
2. Assistant Professor, Department of Theology, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran
3. Assistant Professor, Department of Theology, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran

### ARTICLE INFO

PP: 713- 731

Use your device to scan and  
read the article online



**Keywords:** Khums  
taxes two-way payments  
social justice

### Abstract

In this study, the relationship between khums and taxes is discussed and the possible results of combining khums with the tax system are examined. Therefore, the explanation and explanation of the relationship between khums and taxes is done in the initial part. Then, using the method of analyzing the results, a method for introducing khums into the tax system is presented. Improving the tax payment situation, considering the impact of introducing khums in its mechanism, requires a complete understanding of the relationship between khums and taxes. Given the necessity of examining this issue, the present article deals with the history of the establishment of khums and taxes in the Islamic government. The data obtained from the questionnaires are analyzed using descriptive statistics to determine the acceptability of the laws related to khums and taxes in the conditions before the proposed model was applied in society. After extracting the components under study, 30 people related to the issues were asked for their opinions and based on their opinions, the components and indicators under discussion were finally presented. The findings from examining the challenges and solutions in the form of a t-test indicate that the proposed solutions are acceptable. In order to examine the research hypothesis in detail, a one-sample t-test was used. The main variable in this section is the challenges and strategies for combining khums and taxes, and its components in both sections include 15 indicators.

**Citation:** Begvand, B., Pilevar, M. and Taheri, A. (2024). **Explaining the relationship between Khums and government taxes and the impact of Khums on tax system reform with an emphasis on developing social justice.** *Geography (Regional Planning)*, 14(57),713- 731

DOI:10.22034/jgeoq.2025.520063.4270

\* **Corresponding author:** Marzieh Pilevar, **Email:** pilehvar.ma@gmail.com

Copyright © 2023 the Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

## Extended Abstract

### Introduction

Based on the results obtained in the field of economic growth, in recent decades, the need to review tax laws and mechanisms and the introduction of Sharia payments such as Khums and Zakat has been strongly felt. What this article seeks to do is to first examine the current situation in the tax system and the Sharia payment system, analyze the solutions presented in the field of interference between the two financial systems, and present an operational solution. This article is trying to confirm its main hypothesis of reducing conflicts between Khums and taxes and presenting a new and emerging model based on reforming the government tax structure by introducing Khums into it. To achieve this goal, after examining the theoretical foundations of the research, and presenting methods for describing the obtained statistics, it presents its proposed model using the results of statistical tests.

### Methodology

The data obtained from the questionnaires, using descriptive statistics, analyzes the level of acceptability of the laws related to khums and taxes in the conditions before the proposed model was applied in the society. After extracting the components under study, 30 people related to the issues raised were asked for their opinions and based on the opinions of these people, the components and indicators under discussion were presented in a final form. The findings from the examination of the challenges and solutions in the form of a t-test indicate that the solutions presented are acceptable.

### Results and Discussion

After analyzing the data collected from respondents, the study proceeded to test its two main hypotheses. The first hypothesis stated that the conflicts between Khums (Islamic almsgiving) and taxation can be reduced, and that it is possible to develop a new and updated model for reforming the governmental tax structure through the integration of Khums. To test this hypothesis, a one-sample t-test was used, focusing on the variable of "challenges in combining Khums and taxes," which included fifteen indicators. The results showed that the level of challenges in combining Khums and taxes was moderate. Given the significance level ( $p = 0.001$ ), the difference in the means was

statistically significant, and therefore, the first hypothesis was confirmed.

The second hypothesis proposed that if tax system officials, researchers, and scholars cooperate effectively, and if the seminaries engage constructively with national financial institutions, a system based on the integration of Khums and taxation can be implemented, leading to positive and constructive impacts on improving the inconsistencies of the country's current tax system. This hypothesis was also examined using a one-sample t-test. The main variable in this case was the "strategies for combining Khums and taxes." The findings indicated that, from the perspective of experts, these strategies currently hold a relatively low level of importance. Nevertheless, since the significance level ( $p = 0.000$ ) was statistically meaningful, the second hypothesis was also confirmed.

Following the confirmation of both hypotheses, the study proposed a practical policy framework for implementing a combined Khums-tax system. This framework is based on a series of interrelated steps. First, a technical committee composed of leading experts in religious and financial affairs should be established. This committee must have full access to all data related to Khums and taxation revenues. It should also classify taxes collected from individuals and corporations into distinct categories, such as income, performance, withholding, and value-added taxes. The committee's decisions, once approved by relevant authorities, must become legally binding. Furthermore, existing laws should be revised to allow sufficient flexibility for the adoption of new principles and regulations emerging from this system.

In the proposed model, individual taxpayers, including employees and business owners, are primarily responsible for paying Khums, while corporate taxpayers continue to fulfill their legal obligation to pay governmental taxes as before. The collected funds, both Khums and taxes, are to be placed in a central but segregated account. The technical committee will then conduct an annual assessment based on the previous year's data, the country's financial needs, and official inflation rates to determine whether the collected revenues are sufficient to meet national requirements. If the collected amount exceeds these needs, corporate taxpayers will receive refunds or credits toward the following year, while individual taxpayers who have paid

Khums will not be subject to additional taxation. Conversely, if the collected amount falls short of the nation's financial needs, business owners—whose incomes typically rise with inflation—will be required to pay supplementary taxes in addition to their Khums contributions.

This flexible, evidence-based approach ensures an equitable balance between religious and governmental financial obligations. By reducing redundant payments and aligning fiscal practices with Islamic economic principles, the integrated Khums-tax model provides a sustainable path toward enhancing financial justice and promoting broader social equity within the structure of an Islamic society.

### Conclusion

In this study, after a brief review of the concepts and definitions related to *Khums* (Islamic almsgiving) and taxation, as well as an examination of previous research on the subject, the relationship between these two financial systems was analyzed. The reviewed studies each contributed significantly to advancing the objectives of this research and addressing the existing challenges. The relationship between Khums and taxation, which requires flexibility in relevant laws and principles, can lead to a reduction in current financial inefficiencies and promote social justice. Ending redundant dual payments and overcoming taxpayers' reluctance to pay Khums, taxes, or both were among the key goals of this study and related works. After extensive analysis of prior studies, books, and published proposals, this research presented a practical and applicable solution that could serve as an operational model for policymakers. The proposed approach offers multiple dimensions for reforming both tax law and the collection of Khums, benefiting seminaries and the national tax administration alike. It emphasizes full compliance with Islamic law, asserting that establishing a taxation system consistent with Sharia principles is a fundamental necessity for the economy of an Islamic society. Taxation aligned with Islamic teachings is one of the most legitimate and effective tools for achieving social justice and equitable distribution of wealth. Therefore, coordination between Islamic taxation and Khums is essential for comprehensive social and economic development. Given the flexibility of this proposal, all stakeholders capable of implementing it should take action toward its

realization. However, if unnecessary resistance continues as in the past, the problems of dual and purposeless payments and public disengagement from both Khums and taxation will persist. Thus, genuine determination and institutional cooperation between the government, tax authorities, and religious institutions are necessary to resolve these issues and advance the realization of social justice.

### References

1. Ibn Manzur, Muhammad ibn Mukarram. (1405 AH). *Lisan al-Arab* (Vol. 6). Qom: Adab al-Hawza.
2. Barzani, Sabah. (2001 [1380 SH]). *A Comparative Study of the Verse of Khums. Journal of Articles and Studies*, 34(69), 95–111.
3. Khamenei, Sayyid Ali Hosseini. (n.d.). *Ahkam al-Khums* [Rulings on Khums]. In *Educational Treatise, Vol. 1*. Tehran: Office for the Preservation and Publication of the Works of Ayatollah Khamenei.
4. Khazaeli, Mohammad. (2005 [1384 SH]). *Ahkam al-Qur'an* [Rulings of the Qur'an]. Tehran: Badregeh Javidan Publications.
5. Khalilian, Mohammad Jamal, & Joshaghani Naeini, Seyyed Hamid. (2018 [1397 SH]). *A Proposed Model for Budget Formulation in the Islamic State. Islamic Economics Quarterly*, 18(71), 99–137.
6. Office for Seminary and University Cooperation. (2000 [1379 SH]). *Foundations of Islamic Economics*. Qom: Research Institute of Seminary and University; Tehran: SAMT, 3rd ed.
7. Salari, Abuzar. (2011 [1390 SH]). *The Impact of the Tax System on the Business Environment. Economic Journal – Monthly Review of Economic Issues and Policies*, 9–10, 111–130.
8. Soleimani, Mohammad, & Sarmast Shoushtari, Mehdi. (2019 [1398 SH]). *Designing a Model for Replacing Khums al-Arbah al-Makasib and Comprehensive Income Tax in Iran's Islamic Economy. Islamic Economics Knowledge*, 2(20), 179–195.
9. Sayuri Hilli, Muqaddad ibn Abdallah. (n.d.). *Kanz al-'Irfan fi Fiqh al-Qur'an*. (Trans., Ed., & Rev. Abd al-Rahim Aqiqi Bakhshayeshi). Qom: First Edition.
10. Shabani, Ahmad, & Kashian, Abdol-Mohammad. (2016 [1395 SH]). *Designing a Mechanism for Integrating Khums and Zakat into Iran's Taxation System and Its Potential Economic Effects. Islamic Economic Studies Journal*, 8(2), 39–74.

11. Shams al-Din, Mostafa, & Shahreki, Javad. (2011 [1390 SH]). *Implementing an Appropriate Tax Model from the Perspective of Islamic Tax Laws*. *Islamic Economic Studies*, 2(6), 97–124.
12. Makarem Shirazi, Naser. (1994 [1373 SH]). *Translation of the Holy Qur'an*. Tehran: School of Fiqh Library Foundation.
13. Arabmazar, Ali Akbar, & Dehqani, Ali. (2009 [1388 SH]). *Estimating the Efficiency of Income Tax on Businesses and Legal Entities*. *Tax Research Journal*, 17(7), 45–64.
14. Fakhr al-Razi, Muhammad ibn Umar. (2000 [1379 SH]). *Tafsir al-Kabir* (Vol. 26). Tehran: Asatir Publications.
15. Farhang, Manouchehr. (1992 [1371 SH]). *The Great Dictionary of Economic Sciences* (Vol. 1). Tehran: Alborz Publications, 1st ed.
16. Floor, Willem. (2015 [1394 SH]). *A Financial and Tax History of Iran from the Safavid Period to the End of the Qajar Era*. Tehran: Iranian History Press.
17. Modarresi, Muhammad Taqi. (1418 AH). *Ahkam al-Khums*. Tehran: al-Madarisi Publications, 1st ed.
18. Mohahedi Behnazar, Mehdi, & Rezaei, Mohammad Javad. (2012 [1391 SH]). *The Relationship Between Religious Funds and Governmental Taxes in the Iranian-Islamic Development Model*. *Tax Research Journal*, (63), 153–173.
19. Al-Mu'assasah al-Tarikh al-'Arabi. (1405 AH). *Tafsir al-Qurtubi* (Vol. 6). Beirut.
20. Momen, Mohammad. (2001 [1380 SH]). *The Relationship Between Khums and Zakat with Governmental Taxes*. *Islamic Economics Quarterly*, 1(2), 23–32.
21. Yazdi, Mohammad. (1985 [1364 SH]). *Religious Dues and Taxes*. *Nour-e Elm Journal*, (9), 76–90.
22. Yousefi, Ahmad Ali, et al. (2000 [1379 SH]). *Islamic Financial System*. Tehran: Research Institute for Culture and Thought Publishing Center, pp. 25–43.



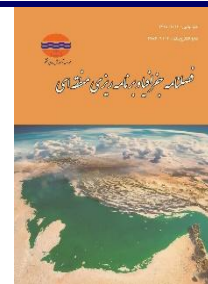
انجمن ژئوپلیتیک ایران

## فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)

دوره ۱۴، شماره ۵۷، زمستان ۱۴۰۳

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>



مقاله پژوهشی

### تبیین رابطه خمس و مالیاتهای حکومتی و تاثیر خمس بر اصلاح نظام مالیاتی با تاکید بر توسعه عدالت اجتماعی

بهروز بگوند - دانشجوی دکتری رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

مرضیه پیله ور\* - استادیار گروه الهیات، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

علی طاهری - استادیار گروه الهیات، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>در این پژوهش به بیان رابطه میان خمس و مالیات پرداخته و نتایج احتمالی ترکیب خمس با نظام مالیاتی بررسی می‌شود. بنابراین تبیین و تشریح رابطه موجود میان خمس و مالیات در بخش ابتدایی انجام می‌گیرد. سپس با استفاده از روش تحلیل نتایج، روشی برای ورود خمس به سیستم مالیاتی ارائه می‌گردد. بهبود وضعیت پرداخت مالیات، با توجه به تاثیر ورود خمس در سازوکار آن، مستلزم شناخت کامل از رابطه میان خمس و مالیات است. با توجه به ضرورت بررسی این موضوع، مقاله حاضر به تاریخچه ایجاد خمس و مالیات در حکومت اسلامی می‌پردازد. داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی میزان مقبولیت قوانین مربوط به خمس و مالیات در شرایط قبل از اعمال الگوی پیشنهادی در جامعه را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. پس از استخراج مولفه‌های مورد بررسی، از ۳۰ نفر از افراد مرتبط با موضوعات مطرح شده نظرخواهی شده و بر اساس نظر این افراد مولفه‌ها و شاخص‌های مورد بحث به صورت نهایی ارائه گردید. یافته‌های حاصل از بررسی چالش‌ها و راهکارها در قالب آزمون تی، بیانگر مورد تایید بودن راهکارهای ارائه شده می‌باشد. به منظور بررسی دقیق فرضیه تحقیق از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. متغیر اصلی در این قسمت چالش‌ها و راهکارهای ترکیب خمس و مالیات است و مولفه‌های آن در هر دو بخش شامل ۱۵ شاخص است. پس از بررسی نتایج، مشخص گردید، وضعیت راهکارهای ترکیب خمس و مالیات در سطح قابل قبولی بوده و دارای اثرگذاری مورد انتظار خواهد بود.</p>	<p>شماره صفحات: ۷۱۳-۷۳۱</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p>  <p>واژه‌های کلیدی: خمس مالیات پرداخت‌های دو سویه عدالت اجتماعی</p>

استناد: بگوند، بهروز، پیله ور، مرضیه و طاهری، علی. (۱۴۰۳). تبیین رابطه خمس و مالیاتهای حکومتی و تاثیر خمس بر اصلاح

نظام مالیاتی با تاکید بر توسعه عدالت اجتماعی، فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۴(۵۷)، ۷۱۳-۷۳۱

DOI: 10.22034/jgeoq.2025.520063.4270

\* نویسنده مسئول: مرضیه پیله ور، پست الکترونیکی: pilehvar.ma@gmail.com

## مقدمه

بزرگان و علمای تشیع از دیرباز تاکنون، خمس را به عنوان یکی از احکام قطعی در دین اسلام به شمار آورده‌اند. مالیات نیز به عنوان یکی از ارکان درآمدی دولت‌ها، همواره مورد توجه بوده است. مطالعات و پژوهش‌هایی در بخش‌های موردنظر انجام گرفته است، که بتواند نقاط ضعف را به خصوص در حوزه مالیاتی مرتفع سازد. وجوهات شرعی بدین سبب می‌توانند به نظام مالیاتی راه یابند که جنبه حکومتی دارند و یک عبادت شخصی صرف تلقی نمی‌شوند (سلیمانی و شوشتری، ۱۳۹۸: ۱۸۰). پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل حکومت اسلامی، انتظار می‌رفت، اصلاحاتی اساسی در بخش مالیات با توجه به امکان ورود خمس در آن ایجاد گردد، که به دلایلی تا به امروز این امر محقق نشده است. در حال حاضر ساختار فعلی نظام مالیات‌های متعارف و اسلامی در ایران، سبب ایجاد ناهماهنگی‌هایی در حوزه اجرایی شده‌است (شعبانی و کاشیان، ۱۳۹۵: ۴۰).

براساس نتایج به دست آمده در حوزه رشد اقتصادی، در دهه‌های اخیر، نیاز به بازنگری در قوانین و سازوکارهای مالیاتی و ورود پرداخت‌های شرعی همچون خمس و زکات به شدت احساس می‌شود. آن چه در این مقاله دنبال می‌شود، در ابتدا بررسی وضعیت موجود در نظام مالیاتی و نظام پرداخت شرعی، تجزیه و تحلیل راهکارهای ارائه شده در زمینه تداخل دو نظام مالی و ارائه راهکاری عملیاتی خواهد بود. این مقاله در تلاش است تا فرضیه اصلی خود مبنی بر کاهش تعارضات میان خمس و مالیات و ارائه الگویی جدید و بروز مبتنی بر اصلاح ساختار مالیات حکومتی با ورود خمس به آن را مورد تایید قرار دهد. برای دستیابی به این هدف، پس از بررسی مبانی نظری تحقیق، و ارائه روش‌های توصیف آماری به دست آمده، با استفاده از نتایج آزمون‌های آماری، الگوی پیشنهادی خود را ارائه دهد.

ما در سیستم پرداخت خمس و پرداخت مالیات، در کشورمان مشکلات فراوانی داریم. ظرفیت عظیم مالی که می‌توان با ایجاد یک سیستم هماهنگ و قدرتمند، از آن بهره جست. مساله اصلی این است که چرا مجوز ترکیب خمس و مالیات به واسطه عدم انعطاف از سوی نهادهای تصمیم‌گیرنده در هر دو بخش صادر نمی‌شود. مسلماً اگر بخواهیم برای ترکیب این دو انعطاف لازم را نداشته باشیم، مشکلات به خودی خود باقی مانده و هیچ توفیقی نخواهیم داشت. در این شرایط روش ما باید با آیه خمس و احادیث پیامبر و ائمه اطهار مطابقت داشته و از سخت‌گیری بی‌مورد و عدم انعطاف بپرهیزیم. ما در جامعه افرادی داریم که صرفاً خمس می‌پردازند و اعتقادی به مالیات ندارند. گروهی نیز صرفاً مالیات‌دهنده هستند و خمس را قبول ندارند. بخشی از جامعه هم هر دو را پرداخت می‌کنند. سوال اصلی اینجاست که چرا نباید با ترکیب خمس و مالیات و ایجاد یک رابطه هدفمند، تمامی این پرداخت‌های مالی را در یک سیستم مشترک و هماهنگ قرار داد. امروزه در کشور ما، سهم عظیمی از دریافت مالیات، به واسطه عدم اعتقاد پرداخت کنندگان خمس به آن، از بین می‌رود. مدیریت دریافت‌های مالی خمس و مالیات به صورت مشترک از نظریات جدید جامعه اسلامی است. مدل ترکیبی که در پژوهش‌های چند دهه اخیر ارائه شده است ناشی از احساس نیاز جامعه برای مرتفع نمودن مشکلات مربوط است.

## مبانی نظری

### خمس

طبق آیات و روایات مستند و محکم، بر شیعیان واجب است که یک پنجم مازاد درآمد سالیانه خود را که نیمی از آن سهم سادات فقیر، و نیمی دیگر سهم امام زمان است پرداخت نمایند. این وجوه در دوران حاضر که دوران غیبت حضرت ولی عصر (ارواحنا فداه) می‌باشد، توسط مراجع عظام تقلید در امور مربوطه مصرف می‌گردد. خمس در لغت به معنای یک پنجم است. (ابن منظور، ۱۴۰۵ق: ۷۰) و در اصطلاح یکی از واجبات مهم مالی در دین اسلام به شمار می‌رود. خمس که در زبان عربی به معنای یک پنجم است یکی از مالیات‌های شرعی می‌باشد که برای رفع مشکلات اقتصادی جامعه اسلامی و افزایش عدالت در توزیع امکانات و ثروت و کمک به حاکم شرع در جهت کاستن از مشکلات امت اسلام و رفع نیازهای جامعه اسلامی در بخش‌های مختلف، بنا نهاده شده‌است. بنابراین خمس عبارت است از ادای یک پنجم بعضی اموالی که زاید بر مخارج زندگانی باشد، به مستحقان خاص آن (خزائلی، ۱۳۶۵: ۴۵۵)

خداوند در قرآن کریم در آیه ۴۱ سوره انفال که به آیه خمس مشهور است، وجوب پرداخت خمس و مصارف آن را بیان می‌کند. « وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَىٰ وَ لِأَيَّتَامَىٰ وَ الْمَسَاكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانَ وَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » (قرآن کریم، سوره انفال، آیه ۴۱). ترجمه آیه به این صورت می‌باشد:

«بدانید هرگونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای خویشاوندان او و یتیمان و مستمندان و واماندگان در سفر از آنها است، اگر به خدا و آنچه بر بنده خود در روز جدایی حق از باطل، روز درگیری دو گروه باایمان و بی‌ایمان در جنگ بدر نازل کردیم، ایمان آورده‌اید؛ و خداوند بر هر چیزی تواناست» ( مکارم شیرازی، ۱۳۷۳، ص ۱۸۲).

این آیه زمانی که بین مسلمانان در مورد تقسیم غنیمت‌های جنگی اختلافاتی پدیدار شد، نازل گشت. آیه خمس اگر چه زمانی نازل شد که مسلمانان در شرایط جنگ و جهاد قرار داشتند، اما متخصصان فقه شیعی بر اساس مستندات روایی عبارت غنیمت را تنها مخصوص غنیمت جنگی ندانسته و آن را به شرایط کلی و عمومی‌تر تعمیم می‌دهند. بنابراین شیعیان نسبت به اختصاص این آیه به خمس اتفاق نظر دارند.

در این مساله نمی‌توان تردیدی وارد نمود که هر دولتی برای اداره کشور و تمامی بخش‌های مختلف، و برقراری نظم و امنیت و اجرای پروژه‌های مختلف در بخش صنعت، کشاورزی، شهرسازی، نظامی و سایر بخش‌ها، نیاز دارد که بخشی از بودجه خود را از طریق دریافت از مودیان و شهروندان تامین نماید. این بیان را می‌توان فلسفه‌ای برای دریافت مالیات دولتی برشمرد. در بیانی موازی می‌توان استدلالی مشابه برای دریافت خمس، البته برای صرف در امور مربوط به آن بیان کرد. با توجه به سابقه طولانی دریافت خمس، و این که همواره مورد تایید بزرگان دینی شیعه بوده است، نمی‌توان اعتنایی به تردیدهای عنوان شده در این باب نمود. در دوران جاهلیت که سرزمین‌های اعراب، به صورت ملوک الطوائفی اداره می‌شد، و از طرفی، نیاز چندانی به بودجه‌ای عظیم احساس نمی‌شد، افراد قبایل منابع لازم خود را از گرفتن «رُبْع» (یک چهارم) غنایم جنگی، تأمین می‌کردند (ابوتمام، ۱۳۴۶: ۱۸). اما با ظهور اسلام، هم وضعیت دریافت مالیات و هم دریافت خمس برای مسلمانان آشکار گردید. آیه خمس نازل گردید و تکلیف یکی از اصول اقتصادی جهان اسلام مشخص شد.

قرآن مجید آیات مربوط به توحید و معاد و نبوت را مکرر و مفصل ذکر کرده است. اما تنها آیات محدودی را به بیان احکام اختصاص داده است، به طوری که مشهور است، تعداد آیات الاحکام در قرآن پانصد مورد است و اگر آیات متکرر و یا متداخل را کم کنیم، از این مقدار هم کمتر می‌شود (سیوری حلی، مقداد بن عبد الله، بی تا، ص ۲۹). همین طور اگر مورد تعمیم خمس از شرایط جنگی به شرایط عادی و معمولی، شبهه‌ای ایجاد شود، می‌توان این گونه پاسخ داد که به جز قرآن، روایات متعددی از ائمه علیهم السلام وارد شده است که به خوبی بر وجوب خمس درآمد دلالت می‌کند.

## آشنایی با مالیات

مالیات چیست؟ این سوالی است که بسیاری از شهروندان جامعه به دنبال یافتن پاسخی برای آن هستند. آن‌ها می‌خواهند بدانند چرا ملزم به پرداخت بخشی از درآمد خود، تحت این عنوان هستند، مالیات را می‌توان هزینه‌ای اجتماعی دانست که همه شهروندان در راستای استفاده بهتر و مداوم از امکانات و منابع یک کشور، ملزم به پرداخت آن هستند در اصطلاح علم اقتصاد، مالیات عبارت است از بخشی از درآمد، ثروت، فروش و یا بخشی از هر نوع پایه حقوقی دیگر که توسط دولت از اشخاص حقیقی و حقوقی اخذ می‌شود (منوچهر فرهنگ، ۱۳۷۱: ۳۷۱). برای این که بدانیم انواع مالیات کدام است باید آن را در هر کشور به صورت جداگانه بررسی کنیم. زیرا تفاوت‌هایی در بخش قانون گذاری مالیاتی بین کشورها وجود دارد. ما در این بخش به بررسی انواع مالیات در ایران بسنده می‌کنیم. به طور کلی در کشورمان مالیات به دو دسته مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود، که مالیات‌های مستقیم خود به دو دسته مالیات بر دارایی و مالیات بر درآمد تقسیم می‌شوند. مالیات مستقیم به مالیاتی گفته می‌شود که به صورت مستقیم از درآمد اشخاص و شرکت‌ها کسر می‌گردد. در واقع افرادی که از امکانات رفاهی و مادی بیشتری برخوردارند، مالیات بیشتری نیز می‌پردازند. این نوع مالیات‌ها، درآمد حقیقی پرداخت کننده مالیات را کاهش می‌دهد. در مقابل مالیات‌های غیرمستقیم مالیات‌هایی

هستند که بر کالاها و خدمات وضع می‌شوند و تحقق آنها بستگی به انجام برخی از فعالیتهای اقتصادی در کشور دارد. این نوع مالیات معمولاً بر مصرف‌کنندگان کالا و خدمات تعلق می‌گیرد (عرب مازار و دهقانی، ۱۳۸۸: ۴۷).

### تاریخچه خمس و مالیات

اولین مورد دریافت مالیات متعلق به مصر باستان می‌باشد که در حدود ۵۰۰۰ سال پیش از مالیات‌دهندگان اخذ شده‌است و در منابع و کتاب‌های فراوان از جمله کتاب مقدس به این مساله اشاره شده‌است. در کشور ما یک سیستم جامع مالیاتی ایجاد شده بود که به صورتی کامل و پایدار، توسط داریوش اول ۲۵۰۰ سال پیش معرفی شد. شواهدی نیز مبنی بر وجود سیستم دریافت مالیات در روم و چین باستان به دست آمده است. یکی از کتاب‌هایی که بررسی جامعی در مورد سیستم مالیاتی موجود در ایران انجام داده‌است، کتاب تاریخچه مالی-مالیاتی ایران از صفویه تا پایان قاجاریه است که وضعیت و چگونگی تأمین مالی آغاز صفویه تا پایان قاجاریه را بررسی و تحلیل می‌کند. این کتاب درباره وضع مالی-مالیاتی ایران طی ۴۲۵ سال و هنگام دودمان‌های حکومت‌گر صفوی، افشاری، زندی و سرانجام قاجاری است که بیشترین زمان به دودمان‌های نخست و پایانی تعلق دارد.

در مورد تاریخچه خمس همان‌طور که در بخش تعریف خمس اشاره شد اصل این موضوع به زمان صدر اسلام برمی‌گردد. آیه خمس در عصر پیامبری پیغمبر اسلام نازل شده اما خمس سود تجارت بنا به ضرورت و مصالحی تا عصر امامان علیهم السلام به تأخیر افتاد. در زمان ائمه اطهار نیز تا امام باقر (ع)، نامی از خمس به میان نیامد. اما پس از برقراری آزادی نسبی در عصر عباسیان و شرایط موجود، به ائمه این امکان را داد تا به طور غیرعلنی خمس را از مسلمانان دریافت کنند (مدرسی، ۱۳۷۷: ۱۶). میان خمس و زکات هم از همان ابتدا تفاوت مشخصی وجود داشت. خمس با زکات این تفاوت را دارد که منفعت زکات به عموم مسلمانان برمی‌گردد، ولی موضوع خمس به شخص پیامبر اکرم و خویشان او اختصاص دارد، لذا مصلحتی بر اجرای آن نمی‌دیدند (خویی، ۱۳۶۴: ۱۹۶).

یکی از اصلی‌ترین دلایلی که می‌توان برای اثبات وجود خمس و فلسفه ایجاد آن تشریح کرد، هزینه‌هایی است که رهبر جامعه اسلامی برای پیش برد اهداف حکومت اسلامی باید انجام دهد. این هزینه‌ها نیاز به تأمین منابعی دارد که بخشی از آن از طریق خمس تأمین می‌گردد. این هزینه‌ها جدا از هزینه‌های نظامی، عمرانی، کشاورزی و سایر هزینه‌های این چنین است. در واقع بین هزینه‌های عمومی کشور که مربوط به هزینه‌های عمرانی و سایر هزینه‌هاست و هزینه‌های دینی تفاوت قائل شویم و این نقطه را همان تفاوت محل مصرف خمس و مالیات بدانیم. خمس و مالیات علی‌رغم وجود ارتباط عمیقی که با هم دارند، تفاوت‌هایی نیز به صورت طبیعی داشته‌اند.

یکی از کلیدی‌ترین نکات مورد بحث درباره مساله خمس و به خصوص آیه خمس، عبارات به کاررفته در این آیه است که محل اختلاف موافقان و مخالفان خمس قرار گرفته‌است. علی‌الخصوص عبارت غنیمت، که همان‌طور که از ظاهر آن پیداست می‌تواند خمس را تنها به دستاوردهای نظامی محدود کند و در این بخش عقیده مخالفان خمس را به کرسی بنشانند. در این جا لازم است با این واژه بیشتر آشنا شویم.

ابن منظور در کتاب لسان العرب (۱۴۰۵ ق) هر چیزی که بدون زحمت بدست آید را غنیمت می‌داند. تعاریف موجود در کتب تاج‌العروس و مفردات راغب نیز تاحدودی این معنا را تأیید می‌کنند. بنابراین حتی معنای غنیمت، عقیده مخالفان خمس را اثبات نمی‌کند.

برخی دیگر از مفسرین، علی‌رغم اذعان به گستردگی مفهوم غنیمت، در آیه مذکور صرفاً مفهوم غنیمت جنگی را برای آن قائل می‌شوند و از تعمیم دادن مفهوم غنیمت به سایر اموال و دارایی‌ها اجتناب می‌کنند. بر خلاف این نظرات، فقه تشیع مفهومی کلی‌تر برای واژه غنیمت در نظر می‌گیرد. «قرطبی» که از مفسران معروف و به نام اهل تسنن می‌باشد در تفسیر خود، ذیل آیه خمس چنین تفسیر می‌نماید: غنیمت در لغت، خیری است که فرد یا جماعتی با کوشش به دست می‌آورند و بدان که اتفاق (علمای تسنن) بر این است که مراد از غنیمت در آیه «وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ» اموالی است که با قهر و غلبه در جنگ به مردم می‌رسد، ولی باید توجه داشت که این قید همان‌طور که گفتیم در معنی لغوی آن وجود ندارد (مؤسسه التاریخ العربی، ۱۴۰۵ق: ۲۸۴۰).

فخر رازی در تفسیر خود این گونه بیان می‌دارد: غنیمت این است که انسان به چیزی دست یابد. و پس از ذکر این معنی وسیع از نظر لغت می‌گوید: «معنی شرعی غنیمت (به عقیده فقهای اهل تسنن) همان غنائم جنگی است (فخر رازی، بی تا، ج ۱۵، ص ۱۶۴).

بنابراین حتی ظاهر ابتدایی آیه، خمس را بر کلیه درآمدها منطبق می‌سازد و برای ورود مفهوم خمس به سایر بخش‌های مورد اختلاف باید از سیره رسول الله و اخبار و روایات صحیح و معتبر استفاده کرد و بارها اتفاق افتاده است که قرآن به قسمتی از یک حکم مشخص اشاره کند و قسمت‌های دیگری در سنت و روایات بیان شود. همان طور که قبلاً اشاره شد این اتفاق در موضوعات مختلف دیگر تکرار شده است. به عنوان مثال در قرآن اشاره ای به نماز آیات نشده اما مورد اتفاق همه مسلمانان می‌باشد و صرف نبودن آیه یا تنها اشاره یک آیه به یک موضوع خاص باعث نمی‌شود که ما از پذیرش واقعیت در آن موضوع سرباززنیم. اشاره به سخن یکی از بزرگ‌ترین لغت نویسان عرب نیز در این زمینه راهگشا خواهد بود. خلیل بن احمد فراهیدی، نخستین لغت‌نویس عرب که همه کتب معاجم از او بهره گرفته‌اند می‌گوید: «غنم» به معنای دست یافتن به چیزی است و «اغتنام» به معنای بهره برداری از چیز به دست آمده است. در تفاسیر اهل بیت (علیهم‌السلام) چنین آمده است که آیه شامل تمام منافی می‌شود که انسان در زندگی از طریق تجارت، حرفه یا کشاورزی به دست می‌آورد، یعنی هر سودی که انسان از کارکرد خود در طول سال می‌برد، اگر بیش از مصارف سال خود و افراد تحت تکفلش باشد، به آن خمس تعلق می‌گیرد (حر عاملی، بی تا: ۵۰۱).

### موارد مصرف خمس

موارد مصرف خمس مساله پیچیده ای نیست و تمام کسانی که جزو معتقدین خمس به شمار می‌آیند در موارد مصرف آن با یکدیگر اختلاف نظری ندارند. خمس را باید دو قسمت کرد: یک قسمت آن سهم مبارک امام (علیه السلام) است و نیم دیگر سهم سادات. سهم سادات را باید بنابر احتیاط واجب به مجتهد داد، یا با اجازه مجتهدی که از او تقلید می‌کند سادات فقیر یا یتیم نیازمند، یا ساداتی که در سفر وامانده‌اند و نیازمند هستند، بدهد (هرچند در محل خود فقیر نباشند) ولی سهم امام (علیه السلام) را در زمان ما باید به مجتهد عادل که از او تقلید می‌کند یا نماینده او تحویل داد، تا در مصارفی که مورد رضای امام (علیه السلام) است از مصالح مسلمین و مخصوصاً اداره حوزه های علمیه و مانند آن مصرف کند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، مساله ۱۵۶۶).

در این جا معدود سوالاتی در ذهن مخاطب ایجاد می‌شود که پاسخ اکثر مراجع به این سوالات یکسان و مشخص است. ما در این جا این سوال که آیا خمس و سهم سادات را می‌توان بدون اجازه مرجع تقلید پرداخت کرد را به همراه چند مورد از این پاسخ‌ها مورد بررسی قرار می‌دهیم.

امام خمینی (ره): باید به مرجع تقلید خود یا مجتهدی که مانند او از نظر کمیت و کیفیت به مصرف می‌رساند، پردازد و نیز می‌تواند در جایی مصرف کند که مرجع تقلیدش اجازه می‌دهد. (توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۳۴).

آیت الله العظمی خامنه‌ای: باید خمس را به ولی امر مسلمانان یا وکیل او بدهد و اگر به فتوای مرجع تقلید خود نیز عمل کند، موجب براءت ذمه می‌شود (خامنه ای، اجوبه المسائل، س ۱۰۰۴ و ۱۰۰۲).

آیات عظام فاضل (ره)، نوری، مکارم، بهجت و وحید: باید سهم امام را به مرجع تقلید خود یا مجتهدی که مانند او از نظر کمیت و کیفیت به مصرف می‌رساند، بدهد و نیز می‌تواند در جایی مصرف کند، که مرجع تقلیدش اجازه می‌دهد و سهم سادات را بنابر احتیاط واجب، باید به مرجع تقلید خود و یا با اجازه او به سادات بدهد (توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۳۴؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۸۳۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۸۴۳).

آیت الله العظمی تبریزی: باید سهم امام را به مرجع تقلید خود یا به مصرفی که او اجازه می‌دهد، برساند و چنانچه بخواهد به مجتهد دیگری بدهد، بنابر احتیاط واجب باید از مرجع تقلید خود اجازه بگیرد و سهم سادات را می‌توان به خود آنان داد (توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۱۸۳۴).

آیت الله العظمی سیستانی: باید سهم امام را به مرجع تقلید خود یا به مصرفی که او اجازه می‌دهد، برساند و احتیاط واجب آن است که او مرجع اعلم و آگاه بر جهات عامه باشد و سهم سادات را می‌توان به خود آنان داد (توضیح المسائل، ج ۲، م ۱۸۳۴).

آیت الله العظمی صافی: باید سهم امام را به مرجع تقلید خود یا مجتهدی که مانند او از نظر کمیت و کیفیت به مصرف می‌رساند، بدهد و نیز می‌تواند در جایی مصرف کند که مرجع تقلیدش اجازه می‌دهد و سهم سادات را نیز می‌توان به خود آنان داد (توضیح المسائل، ج ۲، م ۱۸۳۴).

## رابطه خمس و مالیات

در مقالات و کتب متعدد در موضوع رابطه میان خمس و مالیات سخن‌های فراوانی به میان آمده‌است. در این پژوهش نیز، رابطه موجود میان خمس با مالیات‌های حکومتی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و به بررسی راهکارهایی برای بهبود سیستم مالیاتی با تاثیرگذاری خمس بر آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. یکی از معضلات و مشکلات موجود در نظام مالیات کنونی که نتیجه اتخاذ این نگاه موازی به نظام مالیاتی است، برخورد دوسویه با افراد متدین و مذهبی است. برای مثال فردی مذهبی که مشمول مالیات بر درآمد است فارغ از پرداخت وجوه شرعی باید مالیات خود را نیز بپردازد. در حالی که فرد غیرمقید به پرداخت وجوه شرعی، تنها مالیات را پرداخت کرده و متحمل بار مالی زیادی نمی‌شود (موحدی بکنظر، رضایی، ۱۳۹۱: ۱۵۵).

خمس این قابلیت را دارد که با ورود به نظام مالیاتی و اصلاح آن، تمایل بیشتری را در شهروندان جامعه در پرداخت وجوه شرعی و مالیات ایجاد نماید. یکی از مسائل اساسی و تاثیرگذار در جامعه اسلامی امروز ما، رابطه مالیات با واجبات مالی شرعی همچون زکات و خمس است.

درباره علل و مبانی فقهی و قانونی مالیات در یک نگرش جامع تر می‌توان بیان کرد، پروردگار عالم بعضی از اموال را که در یک لیست مشخص قرار دارند، برای مدیریت کشور اسلامی قرار داده‌است. و مدیریت جامعه اسلامی باید کشور را با استفاده از این اموالی که در اختیار اوست مدیریت نماید. مالیات‌هایی هستند که حاکم اسلامی در موارد و شرایط خاصی وضع نموده و از طرف شارع مقدس، مقدار و نسبت خاصی برای آنها در شرع مقدس در نظر گرفته نشده است، بلکه تابع هزینه‌های ضروری و یا مطابق مصلحتی است که حاکم اسلامی در نظر دارد (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۹: ۳۸۳).

امروزه جایگاه مالیات در کنار خمس، زکات و انفال در جامعه اسلامی کاملاً آشکار و مشخص است، بررسی روش‌های ایجاد تشویق‌های مالیاتی جزو مهم‌ترین سیاست‌های کلان اقتصادی است. روش‌های ایجاد حمایت‌های مالیاتی از پرداخت‌های خیریه، جامعه را در مسیر رشد و توسعه عادلانه قرار می‌دهد.

پس از بررسی اجمالی مفاهیم خمس، مالیات و بررسی مقدماتی رابطه میان این دو، در ادامه ابتدا به تجزیه و تحلیل مبانی فقهی خمس پرداخته و سپس به صورت کامل‌تری رابطه میان خمس و مالیات را بیان خواهیم کرد.

در مورد ابعاد فقهی خمس و رابطه‌ای که بین این واجب الهی و مالیات می‌توان در نظر گرفت، در چند جنبه مختلف می‌توان صحبت کرد. در مورد چرایی واجب شدن خمس با توجه به آیه شریف قرآن در بخش‌های قبل به اندازه کافی بحث شد. از آنجا که خمس از مسایل مهم و تاثیرگذار در بخش اقتصادی جوامع اسلامی است. تجزیه و تحلیل فقهی آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد که در این زمینه مباحثی مطرح گردید و حال نوبت به آن رسیده‌است که همگرایی و رابطه میان خمس و مالیات‌های حکومتی، در ابعاد وسیعی مورد بررسی قرار گیرد. ما در این قسمت ابتدا به بررسی تفاوت‌های موجود میان خمس و مالیات از جمله به بررسی تفاوت در ریشه شکل‌گیری و موارد مصرف هر کدام از آنها خواهیم پرداخت و در گام بعدی به اصل موضوع مورد بحث در این بخش، یعنی رابطه موجود میان این دو می‌رسیم. در مورد فلسفه ایجاد خمس و مالیات‌های دولتی در بخش‌های قبل مباحثی مطرح شد. فلسفه وجود مالیات بر مبنای برآورده نمودن احتیاجاتی است که دولت در بخش اقتصادی باید آن‌ها را تامین کند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که فلسفه وجودی مالیات با فلسفه خمس تا حدودی دارای اختلاف است. البته وجود چنین اختلافی هیچ‌گاه نمی‌تواند خللی به رابطه میان آن‌ها وارد کند. شباهت‌های موجود که به آن‌ها خواهیم پرداخت بسیار بیشتر از این اختلاف طبیعی است. هدف از بررسی رابطه میان خمس و مالیات پیدا کردن یک روش و الگوی جدید در سیستم پرداخت، بر مبنای مشترکات میان آن‌هاست. الگویی که بر مبنای وجوه اشتراکی تعریف شده و یک الگوی اقتصادی جدید بر مبنای ترکیب این دو

را به جامعه اسلامی عرضه خواهد نمود. چه بسا که اگر در صدر اسلام ولایت امیرمومنان به آن شکلی که خداوند امر کرده بود و رسول الله آن را به مسلمانان ارائه نمود، پیاده‌سازی می‌شد، ما امروز شاهد تحقق این الگو می‌بودیم.

البته ما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی می‌توانستیم شاهد ایجاد چینی سیستمی باشیم. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، فضای لازم برای همگرایی نظام مالیاتی کشور با نظام مبتنی بر وجوهات شرعی و به نوعی پیاده‌سازی نظام مالیاتی متناسب با الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت پیش آمد اما بنا به دلایلی آن طور که باید، دغدغه فقها و محققان اقتصاد اسلامی قرار نگرفت. این عدم توجه موجب شده است تا مؤدیان مسلمان مقید به پرداخت وجوهات شرعی با پرداختیهای تکلیفی دوسویه پرداخت مالیات از یک سو و پرداخت وجوهات شرعی از سوی دیگر مواجه باشد (موحدی بکنظر و رضایی، ۱۳۹۱: ۱۵۳). عملیات پرداخت مالی موازی برای مالیات دهندگان مسلمان یکی از آثار نامطلوبی است که نتیجه این عدم تحقق نظام مالی جدید است.

برای بررسی موضوع ترکیب خمس و مالیات ابتدا باید ببینیم که مالیات را جزو کدام دسته از احکام الهی می‌توان در نظر گرفت. لازم است قبل از آن با مفهوم عبارت حکم آشنا گردیم. جهت اطلاق حکم به قوانین و بایدها و نبایدهایی که از سوی خدای سبحان در رابطه با افعال مکلفین جعل شده، از این جهت باشد که حکم کردن، اظهار رأی و نظریه دادنی است که همراه با خیراندیشی است. از همین روست که فقها در تعریف حکم گفته اند: «حکم، قانون وضع شده از طرف خداوند متعال، برای تنظیم حیات بشری است (صدر، ۱۴۰۶ ق: ۱۶۱). در یک تقسیم‌بندی کلی و عمومی احکام شرعی به دو دسته اولیه و ثانویه تقسیم می‌شوند. حکم اولیه به آن دستوری گفته می‌شود که شارع اسلام بر مبنای صلاح و فساد اولی موجود در موضوع یا متعلق، انشا کرده است. اما حکم ثانویه در موردی است که شارع بر مبنای تراحم و صلاح و فساد حالت عارض و موقت، با مصلحت و مفسده اولی جعل حکم می‌کند (یزدی ۱۳۶۴: ۱۸۹).

متأسفانه نگاه غیرمنعطف به مساله مالیات و خمس باعث شده تمام تلاش‌ها و پژوهش‌هایی که تاکنون در باره ایجاد سیستمی مبتنی بر ورود خمس به مالیات انجام شده بی‌اثر گردد. این که بر اساس این تفکر که اکثراً این دو موضوع را به یکدیگر غیرمرتبط دانسته و پرداخت هر یک را مانعی بر پرداخت دیگری ندانسته اند، عمل کنیم نتیجه‌ای جز ایجاد دوگانگی و عدم انسجام و هماهنگی در سیستم پرداخت نخواهیم دید. تنها افراد متدین و معتقد خود را ملزم به پرداخت هر دو می‌دانند که البته همین گروه می‌توانستند در صورت وجود سیستم مشترک، از بخشی از پرداخت معاف شوند. دسته دیگری صرفاً مالیات‌دهنده و گروهی صرفاً خمس‌دهنده هستند و اعتقادی به پرداخت مالیات ندارند. تنها راه موجود برای برون رفت از وضعیت فعلی، اعتنا به نتایج پژوهش‌های انجام‌شده و ایجاد نگاه منعطف به این مساله است. برخی از پژوهشگران رابطه جالبی میان خمس و مالیات ارائه نموده‌اند، که می‌تواند آغازی بر شروع نگاه جدید باشد به عنوان نمونه در مقاله آقایان موحدی و رضایی، خمس علاوه بر واجب شرعی به عنوان واجب حکومتی عنوان شده و البته پرداخت مالیات صرفاً به پرداخت خمس محدود می‌باشد. در این صورت خمس دریافتی برای موارد مربوطه مصرف و مانده دریافتی آن صرف امور خواهد شد که قبلاً مالیات برای آن‌ها دریافت می‌گردید.

در راهکار دیگری که توسط یکی از پژوهشگران حوزه مورد گفتگو بیان شده است، به سیستم جدیدی در نظام پرداخت خمس و مالیات می‌رسیم. آقایان احمد شعبانی و عبدالمحمد کاشیان در این روش این‌گونه بیان می‌دارند که هر فرد مسلمان مقید به پرداخت وجوهات شرعی، وجوهات خود را از طریق یکی که برای سازمان امور مالیاتی مستند باشد - برای مثال از طریق حساب بانکی - به ولی فقیه منتقل می‌کنند. حال این ولی فقیه است که بر اساس نیازهای حوزه‌های علمیه و مراجع تقلید، وجوه مورد نیاز آن‌ها را تامین می‌کند و مازاد بر آن را در اختیار دولت قرار می‌دهد (شعبانی، کاشیان، ۱۳۹۵: ۶۷).

قبل از مقایسه این روش با روش قبلی لازم است اشاره کنیم که با توجه به نظرات فقها، مالیات به عنوان حمکی ثانویه تلقی می‌گردد. این روش تا حدودی بی‌شبهت به روشی که در پژوهش قبل مطرح شد نیست. سوالی که ذهن اکثر مخاطبان درباره دو روش اعلام شده با آن درگیر خواهد بود این است که اگر مازاد خمس به اندازه‌ای نباشد که کفاف مصارف عمومی دولت را بدهد تکلیف چیست؟ در پاسخ باید گفت زمانی که خمس به عنوان واجب حکومتی اعلام گردد، قطعاً میزان دریافتی به اندازه‌ای خواهد بود که جوابگوی بخش‌های مورد نظر باشد. البته انتقاداتی به روش ارائه‌شده در دو پژوهش قبلی مطرح است که جای بررسی دارد. هر چند که دو پژوهش فوق از بهترین تحقیقات ارائه‌شده در این حوزه می‌باشند و سخت می‌توان نقص و ضعف مشخص و قابل توجه‌ای را در آن‌ها یافته و ارائه نمود، اما با توجه به این که دو پژوهش ورود مناسبی به بخش راهکار پیشنهادی داشته‌اند و

هر دو پیشنهاد قابل توجهی را به حوزه و دولت ارائه نموده‌اند، اما نتوانسته‌اند جامعیت لازم و مورد نیاز را در پیشنهاد خود ارائه دهند. این پیشنهاد ویژه و عالی، که در این دو تحقیق ارائه شده، می‌توانست با بررسی بهتر و دقیق‌تر توسط پژوهشگران آن، راهکار ارائه‌شده را نه فقط در حد یک پیشنهاد قابل بررسی، بلکه در حد یک قانون کاربردی جامع بهبود بخشد.

قبل از قضاوت در مورد این دیدگاه لازم است مبانی نظری آن را به اختصار بیان کنیم. در پیشفرض‌های اعلام شده به نقش عظیم خمس و زکات در اقتصاد اسلامی اشاره شده است. سپس به این مساله پرداخته شده که خمس و زکات هرچند نقشی محوری در کاهش فقر دارند، اما در مسائل غیر آن همچون عمران نیز می‌توانند ورود کنند. پس از بررسی آثار فردی و اجتماعی پرداخت خمس و زکات و موارد مشمول آن‌ها، به تقدم و تاخر پرداخت خمس و مالیات پرداخته و با استناد به نظرات حضرت امام، پرداخت خمس را مقدم دانسته است و اشاره کرده اگر پرداخت خمس، کامل و معین باشد، شاید نیازی به دریافت مالیات نداشته باشیم. سپس از پیشفرض‌های ارائه شده برای طراحی الگوی بهینه استفاده کرده است.

راهکارهای ارائه شده در دو پژوهش قبل نشان داد مساله ارتباط میان خمس و مالیات، نه فقط یک الگوی تئوری غیر قابل اعتنا، بلکه مساله‌ای کاملاً کاربردی و قابل بررسی و البته قابل احترام است. برای تمام مخالفان ترکیب و ایجاد رابطه میان خمس و مالیات باید تشریح نمود که عمده اتکای درآمدی بودجه دولت اسلامی بر ردیف‌های خمس، زکات، خراج و انفال بوده که ترکیبی از مالیات و واگذاری است. محوریت هزینه‌کرد نیز بر رفع تبعیض و فاصله طبقاتی، ایجاد فرصت‌های شغلی و امنیت جامعه می‌باشد (اشکذری و نائینی، ۱۳۹۷: ۹۹). زمانی که ذهن خود را بر محوریت هزینه‌کرد تمامی دریافتی‌ها متمرکز کنیم، خواهیم دید علی‌رغم وجود اختلاف ظاهری در محل مصرف خمس و مالیات، همه این موارد برای رشد و توسعه همه‌جانبه حکومت اسلامی خواهد بود. با توجه به نقاظ ضعف فراوان موجود در نظام مالیاتی کشور، بهره‌گیری از قوانین موجود در خمس و زکات در این زمینه راهگشاست. حال لازم است به صورت مستدل این ادعای خود را ثابت کنیم. وجود ضعف در نظام مالیاتی کشور حتی اگر به صورت مستدل بیان نشود، مساله‌ای آشکار است. یکی از اساسی‌ترین ایرادات وارد به نظام مالیاتی که خمس می‌تواند با ورود خود آن را بهبود بخشد، عدم تغییر روش محاسبه سود مشمول مالیات است. در دو سال گذشته اداره امور مالیاتی درصد مبنای محاسبه سود مشمول مالیات را تغییر داده است در حالی که در خمس شاهد چنین تغییراتی نیستیم. پیچیدگی و عدم جامعیت، وجود معافیت‌های گسترده و در عین حال ناکارآمد و ضعف در ضمانت‌های اجرایی از مشکلات موجود در حوزه قوانین و مقررات مالیاتی می‌باشند. در حالی که ثبات و قدرت اجرایی در مساله خمس، شاهد چنین اشکالاتی نیست. در خصوص دستگاه مالیات‌ستان نیز می‌توان به چالش‌هایی مانند ضعف در زیر ساخت‌های فناوری اطلاعات و هزینه‌های وصول بالا و همچنین در ارتباط با مؤدیان مالیاتی به عنوان رکن سوم نظام مالیاتی نیز می‌توان به وضعیت نامطلوب تمکین مؤدیان و عدم رضایت‌مندی ایشان اشاره نمود (نظری و فدایی، ۱۳۹۲: ۱۰۹). اگر با استفاده از ظرفیت‌های موجود در قوانین اسلامی، وضعیت مالیاتی بهبود نیابد، مستقیماً فضای کسب و کار را تحت تاثیر آثار منفی خود قرار خواهد داد. و این می‌تواند عاملی سدکننده در مسیر توسعه و رشد جامعه اسلامی باشد. یکی از عوامل مهم در بهبود فضای کسب و کار توجه ویژه به بحث مالیات و مطالعات مستمر در این خصوص می‌باشد تا همواره با اتخاذ سیاست‌های مناسب شرایط بهبود فعالیت‌های اقتصادی بوسیله این ابزار مهم سیاست مالی فراهم گردد (سالاری، ۱۳۹۰، ص ۱۱۲).

با توجه به این ضعف‌ها، بهبود این وضعیت با تمرکز بر ورود خمس، لازم به نظر می‌رسد. البته رابطه میان خمس و مالیات صرفاً به تغییر قوانین مالیاتی محدود نخواهد بود و در ادامه به بررسی یکی از بهترین پیشنهادات ارائه‌شده در بخش رابطه خمس و مالیات و ترکیب آن‌ها خواهیم رسید. اگر بتوانیم خمس ارباح مکاسب را به جای مالیات بر مجموع درآمد، جایگزین کنیم به یکی از موضوعات جدید و در عین حال جذاب در دهه‌های اخیر در حوزه پژوهش‌های علوم اقتصاد اسلامی ورود کرده‌ایم. امکان قرار گرفتن وجوه شرعی همچون خمس در میان آیین‌نامه‌های نظام مالیاتی، و یا حتی جایگزینی به جای این قوانین می‌تواند از راهگشاسترین روش‌های مورد بررسی باشد. در مقاله‌ای تحت عنوان طراحی الگوی جایگزینی خمس ارباح مکاسب و مالیات بر مجموع درآمد در اقتصاد اسلامی ایران، با بررسی‌های به عمل آمده به این نتیجه دست یافته‌است که امکان ارائه یک روش ترکیبی بر مبنای تلفیق خمس و مالیات وجود داشته که می‌تواند عدم کارایی لازم در سیستم فعلی را جبران کند. در الگویی که از سوی پژوهشگران این مقاله ارائه شده است، مودی مسلمان می‌تواند سیستم پرداختی خود را انتخاب کرده و مخیر خواهد بود بین

خمس و مالیات یکی را برگزیند. این روش یکی از موثرترین پیشنهادات ارائه شده در بین مقالات موجود را دارا بوده و می‌تواند مورد توجه نگارندگان قوانین و آیین نامه‌های مالیاتی قرار گیرد. با در نظر گرفتن شباهت‌های نسبی این دو روش پرداختی و البته اذعان به وجود تفاوت‌هایی اندک بین این دو سیستم، امکان قرار گرفتن خمس در بین قوانین مالیاتی وجود دارد. هر چند که نویسنده به درستی در ادامه اشاره می‌نماید که حذف کامل ساختار مالیاتی کنونی ممکن نیست و صرفاً باید از روشی ترکیبی استفاده نمود. یافته این تحقیق، حاکی از آن است خمس ارباح مکاسب و مالیات بر مجموع درآمد شباهتی نسبی به یکدیگر دارند و البته تفاوت‌هایی نیز در این دو مشاهده می‌شود همچنین امکان جایگزینی با مالیات بر مجموع درآمد وجود دارد ولی جایگزینی کامل و حذف مالیات بر مجموع درآمد از نظام مالیاتی، با توجه به مقتضیات زمان حاضر الگوی بهینه نیست. الگوی بهینه ساختار تلفیقی است که پرداخت‌کنندگان خمس از مالیات معاف شوند و کسانی که اقدام به پرداخت خمس نکنند مشمول مالیات بر مجموع درآمد شوند ( سلیمانی، سرمست، ۱۳۹۸: ۱۹۳).

این که ما بتوانیم نظام مالیاتی بر مبنای قوانین اسلام پیاده‌سازی کنیم یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های اقتصاد کشور است. در این بخش ورود پرداخت‌های دینی و مذهبی در نظام مالیاتی بسیار مهم و تاثیرگذار خواهد بود. و به بهبود هر دو بخش کمک شایانی خواهد نمود. وقتی به بررسی مصارف خمس و مالیات می‌پردازیم علی‌رغم وجود تفاوت‌های ظاهری، خواهیم دید که در اصل مصارف یکسانی دارند.

هر دولتی دارای نظام تأمین اجتماعی است که برای رفع فقر و ریشه‌کن نمودن تبعیض در کشور بنیان‌گذاری شده‌است و همچنین هر نظامی مسائل آموزش عالی و مصالح عالی کشور را داراست و خمس نیز مانند مالیات ناظر به همه این‌ها است.

### پیشینه پژوهش

محمد مومن (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان رابطه خمس و زکات با مالیات‌های حکومتی، تعارضات و ارتباطات موجود میان خمس و زکات با مالیات‌های حکومتی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و به بررسی راهکارهایی برای جایگزینی میان این دو پرداخته‌است. ابتدا به اصل وجاهت شرعی و الهی قوانین یاد شده و فلسفه برقراری این دستورات از جانب پروردگار پرداخته، و راه مشروعیت بخشیدن به این اصول را از مسیری ورای آن چه درباره زکات انجام شده، می‌داند. در نهایت با پذیرش تمایز میان مبنای خمس و مالیات، حاکم اسلامی را مخیر نموده است تا در مواردی این دو را ترکیب نموده و معافیت‌هایی را صادر نماید.

صبح برزنجی (۱۳۸۰) در تحقیقی با نام بررسی تطبیقی آیه خمس، به بررسی مسائل و ملاحظات فقهی خمس پرداخته‌است. این پژوهش صرفاً بخشی از آن‌چه که ما در تحقیق خود به دنبال آن هستیم را محقق می‌سازد. ابتدا معانی و مفاهیم کلی در مورد موضوع خمس و آیه ۴۱ سوره انفال مورد بررسی قرار می‌گیرد. آیه‌ای که بیشترین و به عبارتی می‌توان گفت تمام حجت مفسرین و قرآن‌پژوهان درباره وجوب خمس در بین آیات الهی می‌باشد. البته ارتباط میان این آیه با آیات مشابه و شان نزول آن، به منظور روشن‌تر شدن موضوع، بیان می‌شود. موحدی بکنظر و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان ارتباط وجوهات شرعی و مالیات‌های حکومتی در الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، با نقد نگاه رایج به این دو نظام مالی، به تبیین نگاهی مشترک بین آن‌ها پرداخته‌اند. این پژوهش فرصت ایجاد شده توسط پیروزی انقلاب را، موقعیتی مغتنم جهت همگرایی نظام مالیاتی و نظام مالی مبتنی بر وجوهات شرعی همچون خمس دانسته که به دلایلی، از این فرصت به دست آمده، آن طور که شایسته است استفاده نشده‌است. عملیات مالی موازی برای مودی مسلمان یکی از آثار سوء این فرصت سوزی به حساب می‌آید. نویسندگان این مقاله در تلاشند با ایجاد نگاهی مشترک با تاکید بر ویژگی‌های یکسان بین دو نظام مالی به تبیین سیستمی جامع بپردازند که مشکلات بیان شده را مرتفع نماید. پرداخت‌های موازی به عنوان آفت اقتصاد اسلامی، موجب دلزدگی مودیان مسلمان نسبت به هر دو سیستم مالی است، این احساس ناخوشایند می‌تواند درصد فرارهای مالیاتی و عدم التزام به پرداخت خمس را در جامعه مسلمان افزایش دهد. نکته‌ای که پژوهشگران این مقاله به خوبی به آن اشاره کرده‌اند.

شعبانی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله طراحی سازوکار ورود خمس و زکات به نظام مالیاتی ایران و آثار بالقوه اقتصادی آن، به بررسی موضوع پرداخت‌های دوسویه، ناشی از عدم هماهنگی مالیات و خمس می‌پردازد. در جامعه اسلامی ما بخشی خود را مکلف به پرداخت خمس دانسته، اما فرار مالیاتی را بدون اشکال شرعی می‌دانند، عده ای نیز عکس این عملکرد را داشته و صرفاً خود را

مكلف به ادای تکالیف مالیاتی می‌دانند. البته هستند عده‌ای که خود را مقید به پرداخت هیچ کدام نمی‌دانند. اگر یک سیستم یکپارچه و مدون، بتواند با ترکیب هر دو بخش، تمام این موازی‌کاری‌ها را پایان داده و مشکلات مربوط به سیستم ناکارآمد فعلی را مرتفع نماید، بخش عظیمی از مودیان مالیات و خمس را به پرداخت، تشویق خواهد کرد و چه بسا بخش زیادی از وابستگی کشورمان به درآمدهای نفتی را کاهش دهد. ظرفیت‌های بالقوه خمس و زکات، می‌تواند عامل تغییرات و اصلاحات مثبت و تاثیرگذاری در بخش امور مالیاتی گردد. مودی مالیاتی می‌تواند با کسر پرداختی خمس خود از مالیات بر درآمد، مالیات خود را با مبلغ جدیدی پرداخت نماید. در این پژوهش به بهترین شکل ممکن یک الگوی پیشنهادی ارائه شده‌است که انصافاً می‌تواند جایگزین مناسبی برای سیستم فعلی پرداخت خمس و مالیات باشد.

تقی‌زاده‌چاری و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان تاملی در مالکیت خمس در عصر غیبت، دیدگاه منصوب به افرادی همچون امام خمینی را به عدالت نزدیک‌تر دانسته و تطابق بیشتری بین آن‌ها برقرار است. این اندیشه در برابر تفکری قرار می‌گیرد که به شخصی بودن مالکیت خمس‌گیرندگان اعتقاد دارد، اما امام خمینی و همفکران ایشان، خمس را نه مملوک شخص، بلکه مملوک جایگاه امامت می‌دانند. و البته امام امت وظیفه دارد از این درآمد شرعی در جهت حفظ و حراست از جامعه و افزایش توان اقتصادی و سیاسی، رفاه شهروندان و حمایت از محرومان، نهایت استفاده را ببرد.

کیالاحسینی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی را با عنوان مقایسه درجه تصاعد و عدالت مالیاتی خمس ارباح مکاسب با مالیات بردرآمد در ایران انجام دادند. آن‌چه در این پژوهش انجام می‌گیرد در ابتدا مقایسه خمس ارباح مکاسب و مالیات بر درآمد، و تلاش برای رفع مشکلات و نواقص سیستم مالیات فعلی می‌باشد. سپس توزیع بار مالیاتی برای خانوارهای ایرانی در یک فاصله زمانی مشخص، بر اساس مقدار خمس بالقوه آن‌ها انجام می‌گیرد. نکته جالب‌توجه این است که در خانوارهای پردرآمد، میزان پرداختی با محاسبه خمس، کمتر از پرداختی با محاسبه مالیات بردرآمد بوده و درجه تصاعد خمس نسبت به مالیات کمتر است. این نتیجه‌گیری با بررسی و اندازه‌گیری شدت تصاعد و تنازل مالیات و خمس در گزینه‌های مختلف به دست آمده‌است. فرار مالیاتی از دیگر نتایج به دست آمده در برآوردهای این مقاله با مقایسه نرخ‌های موثر برآوردی واقعی می‌باشد. البته اصلاحات صورت گرفته در آیین‌نامه‌های مالیاتی از ابتدای دهه ۸۰ شمسی، بیانگر بهبود وضعیت مالیات بردرآمد، نسبت به دهه‌های گذشته می‌باشد.

سلیمانی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان طراحی الگوی جایگزینی خمس ارباح مکاسب و مالیات بر مجموع درآمد در اقتصاد اسلامی ایران، به بررسی جایگزینی خمس و مالیات پرداخته‌اند. امکان جایگزین نمودن خمس ارباح مکاسب به جای مالیات بر مجموع درآمد، از موضوعات جدید و در عین حال جذاب در دهه‌های اخیر در حوزه پژوهش‌های علوم اقتصاد اسلامی می‌باشد. امکان قرارگرفتن وجوهات شرعی همچون خمس در میان آیین‌نامه‌های نظام مالیاتی، و یا حتی جایگزینی به جای این قوانین وجود دارد. این پژوهش با بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد که امکان ارائه یک روش ترکیبی بر مبنای تلفیق خمس و مالیات وجود داشته که می‌تواند عدم کارایی لازم در سیستم فعلی را جبران کند. در الگویی که از سوی پژوهشگران این مقاله ارائه شده‌است، مودی مسلمان می‌تواند سیستم پرداختی خود را انتخاب کرده و مخیر خواهد بود بین خمس و مالیات یکی را برگزیند. این روش یکی از موثرترین پیشنهادات ارائه شده در بین مقالات موجود را دارا بوده و می‌تواند مورد توجه نگارندگان قوانین و آیین‌نامه‌های مالیاتی قرار گیرد. با در نظرگرفتن شباهت‌های نسبی این دو روش پرداختی و البته اذعان به وجود تفاوت‌هایی اندک بین این دو سیستم، امکان قرارگرفتن خمس در بین قوانین مالیاتی وجود دارد. هرچند که نویسنده به درستی در ادامه اشاره می‌نماید که حذف کامل ساختار مالیاتی کنونی ممکن نیست و صرفاً باید از روشی ترکیبی استفاده نمود.

### روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش ابتدا با استفاده از منابع مرجع، به صورت کلی در مورد مفاهیم خمس و مالیات بررسی‌های لازم انجام گردید، تا هم پژوهشگر و خواننده به دید کلی و همه‌جانبه از این دو مفهوم دست پیدا کنند، و هم انعطاف ذهنی لازم برای بررسی جنبه‌های نوآورانه پژوهش را پیدا کنند. داده‌های مورد استفاده در این بخش بیشتر شامل تعاریف لغوی، اصطلاحی و مفهومی خمس و مالیات می‌باشند که از کتاب‌های مرجع و رساله‌های علمیه استخراج شده‌اند.

در گام بعدی، پژوهش های انجام گرفته در حوزه تعارضات و ارتباطات موجود میان خمس و مالیات بررسی گردید. اکثر این مقالات از پایگاه های اطلاعاتی جامع علوم انسانی همچون پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی<sup>۱</sup> و پرتال جامع علوم انسانی<sup>۲</sup> استخراج گردید. تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده در این پژوهش با استفاده از آمارهای توصیفی که وضعیت و شرایط کنونی مولفه های متفاوت مورد بررسی در این پژوهش را آنالیز می کند، به دست می آید. سپس با استفاده از آمارهای استنباطی که از بررسی داده های حاصل از پرسش نامه ها، تهیه می گردد می توان به میزان تغییرات مربوط به این مقبولیت، به وسیله تغییر در قوانین که حاصل ورود و جایگزینی خمس می باشد دست یافت.

در این تحقیق جامعه آماری، متخصصین حوزه های علمیه، و همچنین اداره امور مالیاتی هستند. که در بخش های فرهنگی و مالیاتی در حال انجام خدمت هستند. این افراد به روشنی از چالش ها و موانع پیش روی ترکیب خمس و مالیات آگاه بوده و به آن اشراف کامل دارند.

### جدول ۱. نمونه آماری پژوهش

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
دیپلم و فوق دیپلم (سطح ۱)	۳	۱۰
لیسانس (سطح ۲)	۱۰	۳۳/۳
فوق لیسانس (سطح ۳)	۱۰	۳۳/۳
دکتری (سطح ۴)	۷	۲۳/۴
جمع	۳۰	۱۰۰

### یافته های پژوهش

پس از بررسی اطلاعات مربوط به پاسخ دهندگان، حالا زمان بررسی وضعیت فرضیه های پژوهش می باشد. این پژوهش دارای دو فرضیه می باشد که در ادامه به بررسی وضعیت آن ها می پردازیم.

فرضیه اول: تعارضات میان خمس و مالیات قابل تقلیل بوده، و می توان در پایان الگویی جدید و بروز مبتنی بر اصلاح ساختار مالیاتی حکومتی با ورود خمس به آن ارائه کرد.

به منظور تجزیه و تحلیل فرضیه یکم پژوهش از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است. متغیر اصلی در این فرضیه چالش های ترکیب خمس و مالیات است و مولفه های آن شامل ۱۵ شاخص می باشد

### جدول ۲. آزمون تی برای چالش های ترکیب خمس و مالیات

ردیف	شاخص	میانگین	انحراف استاندارد	آماره تی	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	وضعیت
۱	چالش های ترکیب خمس و مالیات	۳/۰۲۰	۰/۵۵۲	۳/۱۹۸	۲۹	۰/۰۰۱	۰/۰۲۰	تایید

همانطور که جدول فوق نشان می دهد، وضعیت چالش های ترکیب خمس و مالیات در سطح متوسط می باشد. با توجه به معنادار بودن سطح معناداری (۰/۰۰۰)، این اختلاف میانگین معنادار بوده و مورد تایید قرار می گیرد.

<sup>1</sup> www.sid.ir

<sup>2</sup> www.ensani.ir

فرضیه دو: در صورت اقبال مسئولین نظام مالیاتی و همکاری محققین و پژوهشگران و تعامل سازنده حوزه علمیه با نهادهای مالی کشور، سیستم مبتنی بر ترکیب خمس و مالیات قابل پیاده سازی بوده و شاهد تاثیر مثبت و سازنده خمس بر بهبود ناهمگونی های موجود در سیستم مالیاتی کشور خواهیم بود.

به منظور تجزیه و تحلیل فرضیه دوم پژوهش از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است. متغیر اصلی در این فرضیه راهکارهای ترکیب خمس و مالیات است.

### جدول ۳. آزمون تی برای راهکارهای ترکیب خمس و مالیات

ردیف	شاخص	میانگین	انحراف استاندارد	آماره تی	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	وضعیت
۱	راهکارهای ترکیب خمس و مالیات	۲/۰۴۸	۰/۴۸۵	۱۰/۷۳۸	۲۹	۰/۰۰۰	۰/۹۵۱	تایید

همانطور که جدول فوق نشان می دهد، وضعیت راهکارهای ترکیب خمس و مالیات در سطح پایینی می باشد و از نظر خبرگان راهکارهای ترکیب خمس و مالیات از اهمیت بالایی برخوردار نبوده است. با توجه به معنادار بودن سطح معناداری (۰/۰۰۰)، این اختلاف میانگین معنادار بوده و مورد تایید قرار می گیرد.

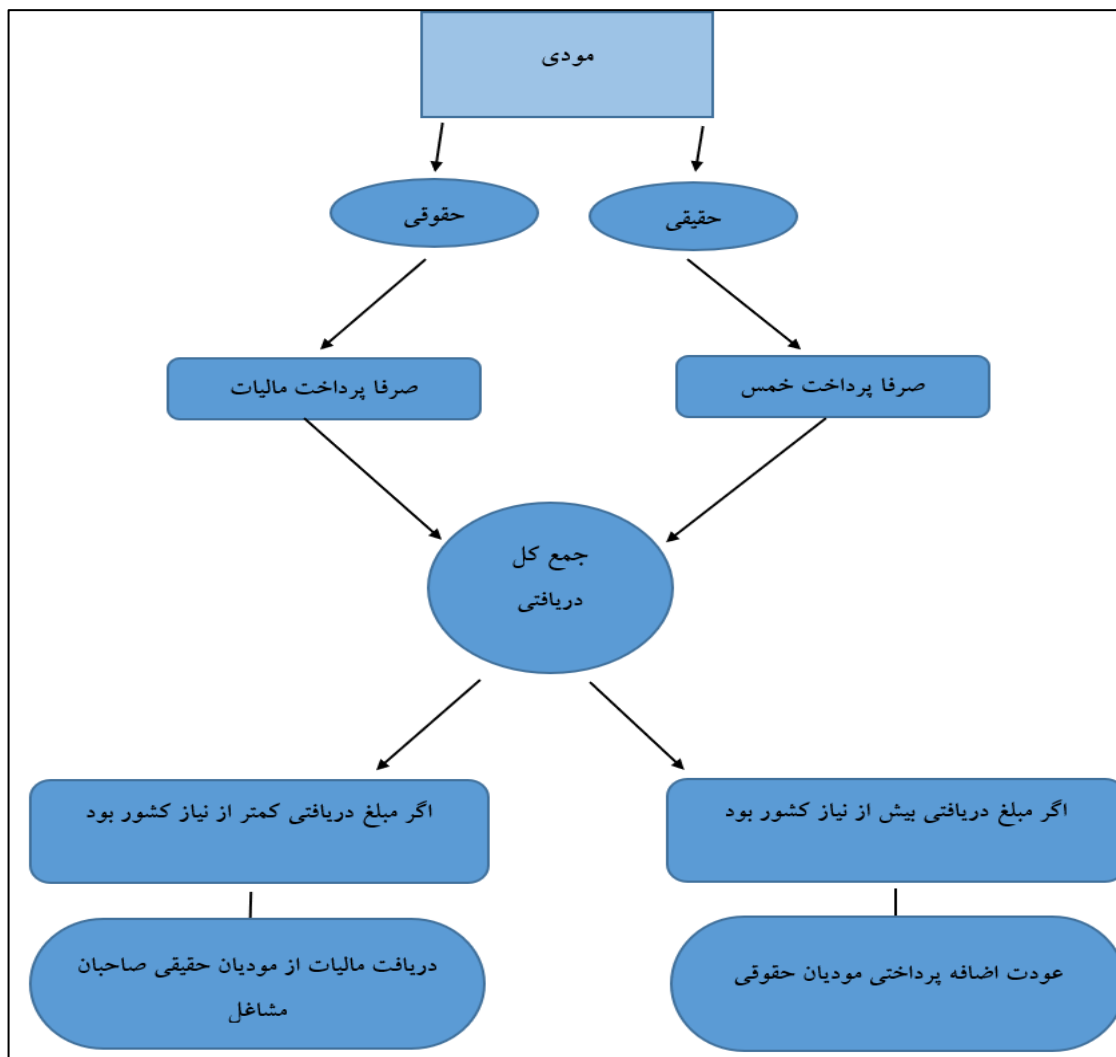
### جدول ۴. نتایج فرضیات

فرضیات	عنوان فرضیه	نتیجه
۱	تعارضات میان خمس و مالیات قابل تقلیل بوده، و می توان در پایان الگویی جدید و بروز مبتنی بر اصلاح ساختار مالیاتی حکومتی با ورود خمس به آن ارائه کرد	تایید
۲	در صورت اقبال مسئولین نظام مالیاتی و همکاری محققین و پژوهشگران و تعامل سازنده حوزه علمیه با نهادهای مالی کشور، سیستم مبتنی بر ترکیب خمس و مالیات قابل پیاده سازی بوده و شاهد تاثیر مثبت و سازنده خمس بر بهبود ناهمگونی های موجود در سیستم مالیاتی کشور خواهیم بود	تایید

پس از بررسی پژوهش های انجام شده، نوبت به ارائه راهکار پیشنهادی این پژوهش می رسد. این راهکار بر چند اصل اساسی استوار است که باید یکی پس از دیگری پیاده سازی گردد. این اصول به شرح زیر می باشد

- تشکیل کمیته فنی متشکل از خبره ترین کارشناسان حوزه و مالیات
  - دسترسی کامل این کمیته به داده های مربوط به درآمد خمس و مالیات
  - تفکیک انواع مالیات های دریافتی از مودیان حقیقی و حقوقی از جمله، درآمد، عملکرد، تکلیفی، ارزش افزوده
  - لازم الاجرا بودن تصمیمات کمیته فنی بر اساس مجوزهای دریافتی از نهادهای مسئول
  - ایجاد انعطاف لازم در قوانین موجود، جهت پذیرش اصول جدید مصوب شده
- مودیان در این روش بر اساس حقیقی و حقوقی بودن، یا به عبارتی همان شخص و شرکت بودن تفکیک می شوند. در ابتدا مودیان حقیقی، چه صاحبان مشاغل و چه کارمندان دولت و سایر اقشار، موظف به پرداخت خمس می گردند و مودیان حقوقی با توجه به تکالیف قانونی خود موظف به پرداخت مالیات های مصوب دولتی، کما فی السابق خواهند بود. کل مبالغ دریافتی در یک صندوق مشخص و البته به صورت تفکیک شده قرار می گیرد. کمیته فنی متشکل از کارشناسان حوزه و امور مالیاتی بر اساس نیازسنجی انجام شده بر اساس داده های موجود مربوط به سال قبل، که نیاز کشور را به میزان مشخصی از خمس و مالیات نشان می دهد، و بر اساس نرخ تورم اعلام شده از سوی نهادهای رسمی و دولتی، تشخیص می دهند که مبلغ دریافتی بیشتر یا کمتر از نیاز کشور می باشد. اگر مبلغ دریافتی بیش از نیاز کشور باشد، بر اساس تقسیم بندی مبلغ میان مودیان حقوقی مبلغی به عنوان اضافه پرداختی برای آنان شناسایی شده و اضافه پرداختی مودیان حقوقی به آنان عودت داده شده، یا به عنوان مازاد پرداختی برای

سال بعد آنان ذخیره می‌گردد و مودیان حقیقی که خمس پرداخت کرده‌اند، نیازی به پرداخت مالیات ندارند. البته مودیان حقوقی، نقش حقیقی خود برای پرداخت خمس را همچنان ایفا می‌کنند. حال اگر مبلغ پرداختی کمتر از نیاز کشور باشد، در مودیان حقیقی، آن دسته که صاحبان مشاغل به شمار می‌آیند، با توجه به این که درآمدهای آن‌ها از کارمندان و سایر اقشار، همراه با افزایش تورم افزایش می‌یابد، علاوه بر خمس پرداختی موظف به پرداخت مالیات می‌گردند. این روش با توجه به انعطاف موجود، می‌تواند به بهترین شکل ممکن در برابر آسیب‌های ناشی از پرداخت‌های دوسویه و بی‌هدف ایستادگی کرده و شرایط را برای تحقق و توسعه عدالت اجتماعی در جامعه اسلامی فراهم نماید.



شکل ۱. الگوی پیشنهادی

### نتیجه گیری

در این پژوهش، پس از مطالعه اجمالی بر روی مقدمات و تعاریف مربوط به خمس و مالیات، و مرور تحقیقات انجام شده در موضوع مورد بحث، به بررسی رابطه میان خمس و مالیات پرداختیم. پژوهش‌هایی که هر کدام به نوبه خود توانستند گامی موثر در پیشبرد اهداف این تحقیق و حل مشکلات مزبوطه بردارند. رابطه میان خمس و مالیات، که لازمه بررسی آن ایجاد انعطاف در قوانین و اصول مربوطه می‌باشد، می‌تواند به کاهش مشکلات موجود و نیل به توسعه عدالت اجتماعی منجر شود. پایان دادن به پرداخت‌های دوسویه و بی‌رغبتی مودیان به پرداخت خمس، مالیات و هر دوی آن‌ها، از مهم‌ترین اهدافی است که پژوهش حاضر و دیگر تحقیقات انجام‌شده به دنبال آن هستند. در نهایت و پس از بررسی‌های فراوان و تجزیه و تحلیل پیشنهادات مطرح شده در مقالات، کتب و

تحقیقات منتشرشده، این پژوهش توانست، راهکاری مناسب و کاربردی را ارائه نماید. این راهکار می تواند به عنوان الگویی مناسب و قابل اجرا در اختیار مسئولین مربوط قرار گیرد. این راهکار پیشنهادی دارای ابعاد متفاوتی برای اصلاح قانون مالیات و همچنین دریافت خمس، هم برای حوزه های علمیه و هم سازمان امور مالیاتی دارد. البته این راهکار هیچ گاه به دنبال خروج از اصول اساسی مورد تایید شرع مقدس نبوده و کاملاً بر این مساله تاکید دارد که ایجاد نظام مالیات و دریافت خمس منطبق با اصول شرع مقدس اسلام، یکی از اساسی ترین ضرورت های اقتصاد حاکم بر جامعه اسلامی است. مالیات های منطبق بر دستورات شرع مقدس از مهم ترین وسایل و راه های متداول و مشروع در برقراری و توسعه عدالت اجتماعی و همچنین توزیع عادلانه منابع و ثروت های موجود در حکومت اسلامی می باشد. هماهنگی میان مالیات اسلامی و خمس، امری ضروری است که مسلماً به توسعه و رشد همه جانبه جامعه کمک شایانی خواهد کرد. با توجه به انعطاف موجود در این پیشنهاد، تمامی افرادی که در این بخش قابلیت کار اجرایی و عملیاتی دارند، می توانند این پیشنهاد را در مسیر عملیاتی شدن قرار دهند. اگر در برابر این پیشنهاد و دیگر پیشنهادات مطرح شده، مقاومت های بی مورد و بی دلیل همچون گذشته انجام گیرد، کمافی السابق شاهد حل نشدن مشکلات پرداخت های دوسویه و عدم آشتی آحاد مردم با پرداخت خمس و مالیات خواهیم بود. لذا باید انعطاف لازم و عزم جدی برای حل مشکلات مربوط در تمامی افراد مرتبط، چه در دولت و اداره امور مالیاتی و چه در حوزه های علمیه ایجاد گردد. تا بتوانیم شاهد مرتفع شدن مشکلات مورد اشاره و بهبود وضعیت پرداخت های بی هدف و دوسویه باشیم و توسعه عدالت اجتماعی را تحقق بخشیم.

#### منابع

۱. ابن منظور، محمد بن مكرم. (۱۴۰۵ ق) لسان العرب. قم. ادب الحوزة. ج ۶.
۲. برزنجی، صباح. (۱۳۸۰). بررسی تطبیقی آیه خمس. نشریه مقالات و بررسی ها. دوره ۳۴. شماره ۶۹. ۹۵-۱۱۱
۳. حسینی خامنه ای، سید علی. (بی تا). احکام خمس. برگرفته از جلد اول رساله آموزشی. تهران. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای
۴. خزائلی، محمد. (۱۳۸۴). احکام قرآن. تهران. انتشارات بدرقه جاویدان.
۵. خلیلیان، محمد جمال، جوشقانی نائینی، سید حمید. (۱۳۹۷). الگوی پیشنهادی تدوین بودجه در دولت اسلامی. فصلنامه اقتصاد اسلامی. دوره ۱۸. شماره ۷۱. ۹۹-۱۳۷
۶. دفتر همکاری حوزه و دانشگاه. (۱۳۷۹). مبانی اقتصاد اسلامی. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. تهران. سمت. چاپ سوم
۷. سالاری، ابوذر. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر نظام مالیاتی بر فضای کسب و کار. مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی. شماره های ۹ و ۱۰. ۱۱۱-۱۳۰
۸. سلیمانی، محمد. سرمست شوشتری، مهدی. (۱۳۹۸). طراحی الگوی جایگزینی خمس ارباب مکاسب و مالیات بر مجموع درآمد در اقتصاد اسلامی ایران. معرفت اقتصاد اسلامی شماره ۲ (پیاپی ۲۰). ۱۷۹-۱۹۵
۹. سیوری حلی، مقداد بن عبد الله. (بی تا) کنز العرفان فی فقه القرآن. مترجم. محقق و مصحح. عقیقی بخشایشی. عبد-الرحیم. قم. چاپ اول
۱۰. شعبانی، احمد. کاشیان، عبدالمحمد. (۱۳۹۵). طراحی سازوکار ورود خمس و زکات به نظام مالیاتی ایران و آثار بالقوه اقتصادی آن. نشریه مطالعات اقتصاد اسلامی. دوره ۸. شماره ۲. ۳۹-۷۴
۱۱. شمس الدینی، مصطفی. شهرکی، جواد. (۱۳۹۰). پیاده سازی یک الگوی مالیاتی مناسب از منظر قوانین مالیاتی اسلام. مطالعات اقتصاد اسلامی شماره ۲ (پیاپی ۶). ۹۷-۱۲۴
۱۲. شیرازی، مکارم. (۱۳۷۳). ترجمه قرآن کریم، تهران، پایگاه کتابخانه مدرسه فقهت
۱۳. عرب مازار، علی اکبر، دهقانی، علی. (۱۳۸۸). برآورد کارایی مالیات بر درآمد مشاغل و اشخاص حقوقی. پژوهشنامه مالیات. دوره ۱۷. شماره ۷. ۴۵-۶۴
۱۴. فخر رازی. محمد بن عمر. (۱۳۷۹). تفسیر کبیر. ج ۲۶. تهران. نشر اساطیر
۱۵. فرهنگ، منوچهر. (۱۳۷۱). فرهنگ بزرگ علوم اقتصادی. تهران، البرز. چاپ اول. جلد ۱

۱۶. فلور، ویلم. (۱۳۹۴). تاریخچه مالی-مالیاتی ایران از صفویه تا پایان قاجاریه. تهران. نشر تاریخ ایران.
۱۷. مدرسی، محمد تقی. (۱۴۱۸). قمری. احکام الخمس. تهران. انتشارات المدرسی. چاپ اول.
۱۸. موحدی بکنظر، مهدی، رضایی، محمد جواد. (۱۳۹۱). ارتباط وجوهات شرعی و مالیات های حکومتی در الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی. پژوهشنامه مالیات. شماره ۶۳. ۱۵۳-۱۷۳.
۱۹. موسسه التاريخ العربی. (۱۴۰۵). ق. فسیر قرطبی ج ۶. بیروت.
۲۰. مومن، محمد. (۱۳۸۰). رابطه خمس و زکات با مالیات های حکومتی. فصلنامه اقتصاد اسلامی. سال اول. شماره ۲. ۲۳-۳۲.
۲۱. یزدی، محمد. (۱۳۶۴). وجوهات و مالیات، مجله ی نورعلم، شماره ۹، ۷۶ - ۹۰.
۲۲. یوسفی، احمد علی و همکاران. (۱۳۷۹). نظام مالی اسلام. مرکز نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه. ۲۵-۴۳.